

بررسی نیازهای اطلاعاتی زنان خانه دار

در کتابخانه های عمومی شهر مشهد

ژیلا حصاری

دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی

چکیده:

پژوهش حاضر به منظور «بررسی نیازهای اطلاعاتی زنان خانه دار در کتابخانه های عمومی شهر مشهد» انجام پذیرفته که در قالب پایان نامه کارشناسی ارشد صورت گرفته است. این پژوهش، از نوع کاربردی بارویکرد وصفی-تحلیلی و به روش پیمایشی با جامعه آماری ۳۰۰ نفر از زنان خانه دار عضو کتابخانه های عمومی شهر مشهد می باشد که با استفاده از پرسشنامه صورت گرفته است. در این پژوهش سعی شده است با در نظر گرفتن هرم نیازهای مازلو، الگوی نیازهای اطلاعاتی زنان خانه دار ارائه شود و سپس با استفاده از این الگو به تعیین اولویت این نیازها پرداخته شود. بنابراین در این پژوهش با توجه به الگوی چن در بررسی نیازهای اطلاعاتی، نیازها در چهار گروه: نیازهای فردی، آموزشی و تحصیلی، سیاسی و اجتماعی و مذهبی تقسیم بندی شده اند. نتایج به شرح زیر می باشد:

عمده ترین مورد استفاده زنان خانه دار از کتابخانه های عمومی، امانت گرفتن کتاب می باشد. همچنین عمده ترین منبع تامین نیازهای اطلاعاتی زنان خانه دار به غیر از کتابخانه های عمومی، رادیو و تلویزیون است و خرید کتاب در درجه آخر اهمیت قرار دارد. مهمترین دلیل زنان خانه دار در استفاده از کتابخانه های عمومی، کمبود وقت و کم اهمیت ترین آنها برخورد نامناسب کتابداران می باشد. در بین گروههای چهارگانه نیازهای اطلاعاتی زنان خانه دار، نیازهای فردی در اولویت اول، نیازهای دینی و مذهبی اولویت

دوم، نیازهای آموزشی اولویت سوم و نیازهای سیاسی-فرهنگی-اجتماعی آنان در اولویت چهارم قرار می گیرد. بین سن پاسخگویان با نیازهای اطلاعاتی آنان، رابطه معناداری وجود ندارد. هم چنین بین سطح تحصیلات زنان خانه دار و مجموع نیازهای آنان رابطه معنی داری دیده نشد. بین مجموع نیازهای اطلاعاتی زنان خانه دار و میزان مراجعه آنان به کتابخانه رابطه معنی داری وجود ندارد. میزان نیازهای اطلاعاتی زنان خانه دار با توجه به شغل همسرانشان متفاوت نمیباشد.

کلید واژه ها: نیازسنجی - اطلاعات - زنان خانه دار - کتابخانه عمومی - شهر مشهد

مقدمه:

یکی از مهمترین عوامل رشد و توسعه هر کشور، توسعه دانش و اطلاعات است. برای دسترسی به اطلاعات، اولین گام، شناسایی نیازهای اطلاعاتی در زمینه مورد نظر است. نیازهای اطلاعاتی نیازهایی هستند که از طریق خدمات اطلاع رسانی و مواد کتابخانه ای ارضاء می شوند. (بابائی، ۱۳۸۲)

زنان خانه دار نیز بعنوان یکی از اقشاری که از کتابخانه های عمومی و منابع اطلاعاتی استفاده می کنند، دارای نیازهای اطلاعاتی مختص خود می باشند. بدین جهت در این تحقیق سعی شده است تا ضمن شناسایی نیازهای اطلاعاتی زنان خانه دار، به تعیین اولویت نیازهای آنان پرداخته شود با بهره گیری از نتایج بدست آمده کتابخانه های عمومی بتوانند

در مجموعه سازی های خود، نیازهای این گروه از مراجعان را نیز مدنظر قرار دهند.

بیان مسئله:

نیازسنجی یک مقوله کاربر مدار می باشد. امروزه بدون توجه به نیازهای کاربران، نمی توان اقدام به نیازسنجی نمود. اگرچه در گذشته کسانی بر این اعتقاد بودند که هر استفاده کننده، نیاز خود را به خوبی تشخیص می دهد و مسیر نیاز اطلاعاتی از نقطه پیدایش تا ارضاء، فرایندی ساده است، امروزه نجات استفاده کنندگان از "گرداب اطلاعات"، موضوعی نیست که بتوان بدان بی توجه ماند (بابائی، ۱۳۸۲: پ)

روشن است که موفقیت در انتقال صحیح اطلاعات، در گرو تشخیص درست اطلاعات درخواستی کاربران می باشد.

نوع نیازهای اطلاعاتی و منابع اطلاعاتی مورد نظر برای افراد مختلف متفاوت است. بدین لحاظ زنان خانه دار هم بعنوان قشری که اگر نیازهای اطلاعاتی آنها به درستی شناسائی و تامین شود، خواهند توانست نقش مثبت و مؤثری را در عرصه های مختلف اجتماعی حال و آینده کشور ایفا نمایند چراکه مادرانی خواهند توانست مدیریت خوب و مؤثری در تربیت فرزندانی موفق و توانا اعمال نمایند که از معلومات کافی و اطلاعات لازم بهره مند باشند.

از آنجا که شناسایی نیازهای اطلاعاتی زنان خانه دار، ابزار اولیه برنامه ریزی و سازماندهی خدمات اطلاع رسانی به آنهاست، این تحقیق بر آن است که نیازهای اطلاعاتی این گروه را مشخص نماید تا مسئولین کتابخانه ها برای پاسخگویی به

آنها، راهکارهای مناسبی اتخاذ نمایند.

هدف:

هدف اساسی هر کتابخانه، برآورده ساختن نیازهای اطلاعاتی مراجعان خود می باشد. لذا برای تحقق این مهم، جمع آوری اطلاعات درباره جامعه استفاده کننده و تعیین نیازهای اطلاعاتی و اولویت های آنها حائز اهمیت خواهد بود.

این پژوهش بر آن است تا ضمن شناسایی نیازهای اطلاعاتی زنان خانه دار، اولویت نیازهای آنان را مشخص نماید.

۱۲
پژوهش‌ها

فرزندان و روند پیشرفت آنان دارند و تاثیر دانش و بینش آنها بر جامعه نیز، پوشیده نمی باشد.

شناسایی نیازهای اطلاعاتی زنان خانه دار باعث می شود که کتابخانه های عمومی با آگاهی از این نیازها برای زنان خانه دار مواد کتابخانه ای تهیه نمایند.

تعریف عملیاتی اجزاء مسئله: نیاز اطلاعاتی:

به نظر بابائی (۱۳۸۲) "نیازهای اطلاعاتی نیازهایی هستند که از طریق خدمات اطلاع رسانی و مواد کتابخانه ای ارضاء می شوند." در این تحقیق نیز، این تعریف مد نظر بوده است.

زنان خانه دار:

در این تحقیق منظور از زنان خانه دار کلیه زنانی هستند که در فعالیتهای اقتصادی و اداری شرکت نداشته و در جایی شاغل نمی باشند و فقط به کار در منزل و تربیت فرزندانشان خود اشتغال دارند.

کتابخانه عمومی:

کتابخانه ای است که بطور رایگان یا در برابر مبلغی جزئی در خدمت عموم مردم یک جامعه یا یک منطقه می باشد؛ این کتابخانه ها ممکن است در خدمت عامه مردم باشند یا به اقشار خاصی از استفاده کنندگان مثل کودکان، اعضای نیروهای مسلح، بیماران بیمارستانها، زندانیان، کارگران و کارکنان و کارمندان سرویس بدهند. (مختاری معمار، ۴۵/۱۳۷۴)

پرسشهای اساسی پژوهش:

۱. اولویت نیازهای اطلاعاتی زنان خانه دار کدام است؟
۲. میزان استفاده زنان خانه دار از کتابخانه های عمومی شهر مشهد چقدر است؟
۳. زنان خانه دار شهر مشهد به چه منظور از

کتابخانه استفاده می کنند؟

۴. منابع اطلاعاتی زنان خانه دار شهر مشهد بغیر از کتابخانه های عمومی کدام است؟
۵. زنان خانه دار عضو کتابخانه های عمومی شهر مشهد در تامین نیازهای اطلاعاتی خود با چه مشکلاتی مواجه هستند؟

فرضیه های پژوهش:

۱. بنظر می رسد بین سن پاسخگویان با نیازهای اطلاعاتی آنان رابطه معنی داری وجود دارد.
۲. بنظر می رسد بین سطح تحصیلات پاسخگویان و مجموع نیازهای آنها رابطه معنی داری وجود دارد.
۳. بنظر می رسد بین مجموع نیازهای پاسخگویان و میزان مراجعه آنان به کتابخانه رابطه معنی داری وجود دارد.

روش کار:

از روش پیمایشی در این مطالعه استفاده شده است. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه

است. از بین ۵۲ کتابخانه عمومی موجود در مشهد، ۱۲ کتابخانه از سه منطقه بالا، متوسط و پائین شهر انتخاب شد و در نهایت بین ۳۰۰ خانم خانه دار پرسشنامه توزیع شد.

تجزیه و تحلیل یافته های پژوهش:

از کل پاسخ دهندگان ۱۷ نفر (۷/۵ درصد) دارای تحصیلات ابتدائی، ۵۷ نفر (۱۹ درصد) دارای تحصیلات در سطح سیکل، ۳۱ نفر (۱۰/۳ درصد) دارای تحصیلات زیر دیپلم، ۱۴۲ نفر (۳/۴۷ درصد) دارای تحصیلات دیپلم

و ۳۲ نفر (۱۰/۷ درصد) پاسخگویان دارای تحصیلات لیسانس و بالاتر بوده اند. ۲ نفر نیز میزان تحصیلات خود را اعلام نکرده اند.

جدول ۱: توزیع فراوانی نمونه آماری بر حسب میزان تحصیلات

میزان تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی نسبی	درصد فراوانی تجمعی
ابتدائی	۱۷	۵/۷	۵/۷
سیکل	۵۷	۱۹	۲۴/۸
زیر دیپلم	۳۱	۱۰/۳	۳۵/۲
دیپلم	۱۴۲	۴۷/۳	۸۲/۹
فوق دیپلم	۱۹	۶/۳	۸۹/۳
لیسانس و بالاتر	۳۲	۱۰/۷	۱۰۰
مقادیر گم شده	۲	۰/۷	
جمع	۳۰۰	۱۰۰	۱۰۰

با ۱۱ سوال بوسیله مقیاس لیکرت سنجیده شده و بین ۳ تا ۳۳ تغییرات دارد که نمره ۰ نشانگر حداقل رفع نیاز و ۳۳ نشانگر اهمیت نیاز پاسخگویان با استفاده از خدمات کتابخانه می باشد. میانگین بدست آمده ۲۴/۴۲ است که بیانگر اهمیت زیاد نیازهای اطلاعاتی مختلف زنان دار می باشد.

نتایج حاصل از اولویت های نیازهای اطلاعاتی زنان خانه دار

نتایج به دست آمده تحقیق نشان می دهد که در گروه نیازهای فردی، به نظر زنان خانه دار کسب آگاهی و اطلاعات در زمینه بهداشتی حائز اولویت اساسی است و در گروه نیازهای آموزشی و تحصیلی، زنان خانه دار از نیاز به منابع علمی مثل کتب روانپزشکی، پزشکی و... به عنوان اولویت برتر نام برده اند.

زنان خانه دار در گروه نیازهای فرهنگی، اجتماعی و سیاسی و مذهبی از آشنایی با اعتقادات دینی مثل اصول و احکام دین، قرآن، سرگذشت ائمه اطهار (ع)، ادعیه و غیره به عنوان نیازهای مهمی که باید به آنها توجه شود، یاد کرده اند.

مقایسه اولویت های انجام شده نشان می دهد که از نظر زنان خانه دار در میان چهار گروه نیازهای اطلاعاتی، نیازهای فردی و مذهبی دارای اهمیت و جایگاه برتری بوده و نیازهای آموزشی و سیاسی و اجتماعی در مراتب بعدی اهمیت جای می گیرند.

یافته های این پژوهش به وضوح نشان می دهد که نیازهای فردی، به نظر زنان خانه دار دارای جایگاه برتری می باشد و توجه به آنها و تلاش برای ارضاء آنها از اهمیت بیشتری برخوردار است.

بطور کلی اولویت اول زنان خانه دار ۲۱۶ (۷۲ درصد) نفر در زمینه کسب اطلاعات در زمینه های فردی، اولویت دوم ۷۸ نفر (۲۶ درصد) پاسخگویان در ارتباط با نیازهای دینی، ۴۸ نفر (۱۶ درصد) پاسخگویان در ارتباط با نیازهای آموزشی و ۲۰ نفر (۷/۶ درصد) پاسخگویان در ارتباط با نیازهای سیاسی و اجتماعی ذکر کرده اند.

سوال دوم پژوهش: میزان استفاده زنان دار از کتابخانه های عمومی شهر مشهد چقدر است؟

در ارتباط با میزان استفاده از کتابخانه عمومی توسط زنان خانه دار از کل نمونه آماری این پژوهش ۱۲۲ نفر (۴۰/۷ درصد) پاسخگویان اظهار داشته اند از خدمات کتابخانه های عمومی خیلی استفاده می کرده اند و ۱۳۲ نفر (۴۴ درصد) از پاسخگویان اظهار داشته اند تا حدی از کتابخانه های عمومی استفاده می کنند و ۲۴ نفر (۸ درصد) پاسخگویان اظهار داشته اند از خدمات کتابخانه های عمومی کم استفاده می کنند و ۱۸ نفر از پاسخگویان (۶ درصد) اظهار داشته اند اصلا از خدمات کتابخانه های عمومی استفاده

آماره های مربوط به متغیر سن پاسخگویان

نمونه آماری پژوهش حاضر از میان زنان خانه دار مراجعه کننده به کتابخانه عمومی بوده است که میانگین سنی پاسخگویان ۳۰/۰۸ بوده است

جدول ۲: آماره های مربوط به متغیر سن پاسخگویان

میانگین	۳۰/۰۸	حداقل	۱۶
انحراف معیار	۰/۵۰۴	حداکثر	۶۲
واریانس	۷۱/۰۲	دامنه تغییرات	۴۶
اشتباه معیار	۸/۴۲	چولگی	۱/۰۰۶
تعداد مشاهدات متغیر	۲۸۰	کشیدگی	۰/۸۰۹

آماره های مربوط به متغیر نیازهای اطلاعاتی

سازه مربوط به متغیر مجموع نیازهای اطلاعاتی مطرح شده (فردی، آموزشی و تحصیلی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی و مذهبی)

نمی کنند. همچنین ۴ نفر (۱/۳ درصد) از پاسخگویان به این سوال پرسشنامه پاسخ نداده اند.

سئوال سوم پژوهش: زنان خانه دار شهر مشهد به چه منظور از کتابخانه استفاده می کنند؟

در پاسخ به این سئوال، ۲۴۶ نفر (۸۲ درصد) پاسخگویان هدف خود را امانت گرفتن کتاب و ۶۱ نفر (۳/۲۰ درصد) هدف خود را استفاده از سالن مطالعه و ۱۲ نفر (۴ درصد) هدف خود را وقت گذرانی و ۹۳ نفر (۳۱ درصد) هدف خود را مطالعه روزنامه و مجله، ۲۷ نفر (۹ درصد) هدف خود را از مراجعه به کتابخانه امانت گرفتن کتاب برای سایر اعضاء کتابخانه ذکر کرده اند.

سوال چهارم پژوهش: منابع اطلاعاتی زنان خانه دار شهر مشهد بغیر از کتابخانه های عمومی

کدام است؟

۱۰۴ نفر (۳۴۷/۷ درصد) پاسخگویان ارتباط با دوستان و آشنایان را وسیله کسب اطلاعات و آگاهیهای مورد نیاز خود ذکر کرده اند، ۲۹ نفر (۹/۷ درصد) تحصیل اطلاعات از دیگر کتابخانه های عمومی سطح شهر، ۸۹ نفر (۲۹/۷ درصد) از طریق همسر و اعضاء خانواده، ۱۵۷ نفر (۵۲/۳ درصد) از طریق رادیو و تلویزیون، ۲۱ نفر (۷ درصد) از طریق استفاده از اینترنت، ۴ نفر (۱/۳ درصد) از طریق کتاب و ۱۹ نفر (۶/۳ درصد) از طریق روزنامه و مجله اطلاعات مورد نیاز خود را کسب می کرده اند.

آمده بزرگتر از آلفای مورد قبول در تحقیقات است.

فرضیه سوم: بنظر می رسد بین مجموع نیازهای پاسخگویان و میزان مراجعه آنان به کتابخانه رابطه معنی داری وجود دارد.

نتایج بدست آمده از پژوهش حاضر نشان می دهد بین مجموع نیاز پاسخگویان و میزان مراجعه آنان به کتابخانه رابطه معنی داری وجود ندارد.

با توجه به اینکه آلفای بدست آمده بزرگتر از آلفای مورد قبول در تحقیقات میدانی می باشد، فرضیه فوق الذکر رد می شود.

سوال پنجم پژوهش: زنان خانه دار شهر مشهد در تامین نیازهای اطلاعاتی خود با چه مشکلاتی مواجه هستند؟

با توجه به اینکه از پاسخگویان درخواست شده بود به این سوال که «چنانچه از کتابخانه استفاده نمی کنید و یا احتمالاً کمتر استفاده می کنید، دلیل آن چیست؟» پاسخگویان می توانستند از میان گزینه های مطرح شده چند عدد از آنها را انتخاب کنند، از این رو فراوانی هر گزینه نشان دهنده دلایل پاسخگویان در عدم استفاده از منابع کتابخانه می باشد. ۱۱۵ نفر (۳۸/۳ درصد) از پاسخگویان دلیل خود را در عدم استفاده از منابع کتابخانه، کمبود وقت، ۳۹ نفر (۱۳ درصد) پاسخگویان به عدم وجود کتاب و مجله و سایر مدارک در زمینه های مورد علاقه شان اشاره کرده اند و ۱۸ نفر (۶ درصد) دلیل خود را عدم کفایت کتابهای آموزشی در رفع نیازهای اطلاعاتی و ۳۳ نفر (۱۱ درصد) دلیل خود را کم بودن مدت زمان امانت کتاب، ۴ نفر (۱/۳ درصد) دلیل خود را برخورد نامناسب کتابداران اظهار داشته اند.

فرضیه اول: به نظر می رسد بین سن

پاسخگویان با نیازهای اطلاعاتی آنان رابطه معنی داری وجود دارد. از یافته های به دست آمده مجموع نیازها و سن پاسخگویان رابطه معنی داری وجود ندارد. با توجه به سطح معنی داری ($p = 0.805$) فرضیه تحقیق رد می شود.

فرضیه دوم: بنظر می رسد بین سطح تحصیلات پاسخگویان و مجموع نیازهای آنها رابطه معنی داری وجود دارد.

نتایج بدست آمده از پژوهش حاضر نشان می دهد بین تحصیلات پاسخگویان و مجموع نیازهای آنها رابطه معنی داری وجود ندارد زیرا سطح معنی داری بدست

منابع مورد استفاده:

- بابائی، محمود. نیازسنجی اطلاعات. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۱۳۸۲.
- کومار، کریشان. روشهای پژوهش در کتابداری و اطلاع رسانی. ترجمه فاطمه رها دوست، با همکاری فریبرز خسروی، تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۴.
- مازلو، ابراهام. انگیزش و شخصیت. ترجمه احمد رضوانی، مشهد: معاونت فرهنگی آستان قدس رضوی، ۱۳۶۷.
- مختاری معمار، درآمدي بر کتابداری. شیراز: قو، ۱۳۷۴.